

ZASTAW REJESTROWY I REJESTR ZASTAWÓW

Komentarz

Jan Mojak, Jacek Widło

KOMENTARZE

WYDANIE **5**

Wolters Kluwer

ZASTAW REJESTROWY I REJESTR ZASTAWÓW

Komentarz

Jan Mojak, Jacek Widło

KOMENTARZE

WYDANIE

5

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2020

Stan prawny na 1 marca 2020 r.

Jan Mojak, nr ORCID: 0000-0002-0503-7078

Jacek Widło, nr ORCID: 0000-0003-2685-8155

Recenzent

Prof. dr hab. Piotr Machnikowski

Wydawca

Stańczak Małgorzata

Redaktor prowadzący

Joanna Olówek

Opracowanie redakcyjne

Małgorzata Masłowska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Komentarze do artykułów napisali:

Jan Mojak: art. 1, 8, 9, 11, 14, 21–23, 25, 26, 37, 38, 46

Jacek Widło: art. 3, 5–7, 10, 12, 15, 16, 21a, 36, 39–44, 49–50

Jan Mojak i Jacek Widło: art. 2, 4, 13, 17–20, 24, 27, 45

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8187-670-4

5. wydanie

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Słowo wstępne	13
Ustawa z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 2017)	21
Rozdział 1. Przepisy ogólne	23
Art. 1. [Zakres ustawy]	23
Rozdział 1a. Ustanowienie zastawu rejestrowego	40
Art. 2. [Powstanie zastawu rejestrowego. Ochrona zastawnika działającego w dobrej wierze]	40
Art. 3. [Forma i treść umowy zastawniczej]	55
Art. 4. [Administrator zastawu. Zabezpieczenie wierzytelności z tytułu dłużnych papierów wartościowych emitowanych w serii]	67
Art. 5. [Przedmiot zabezpieczenia zastawem rejestrowym; waluta]	76
Art. 6. [Zabezpieczenie kilku wierzytelności]	78
Art. 6a. [Odsetki, roszczenia uboczne]	80
Rozdział 2. Przedmiot zastawu rejestrowego	82
Art. 7. [Katalog przedmiotów zastawu rejestrowego] ...	82
Art. 8. [Przetworzenie, połączenie, pomieszanie rzeczy obciążonej z innymi rzeczami]	128
Art. 9. [Połączenie rzeczy ruchomej z nieruchomością] ...	133

Art. 10.	[Surogat; roszczenia odszkodowawcze]	138
Rozdział 3. Prawa i obowiązki zastawcy i zastawnika 148		
Art. 11.	[Uprawnienia i obowiązki zastawcy lub osoby trzeciej]	148
Art. 12.	[Odnoszenie zastawu rejestrowego w dowodzie rejestracyjnym pojazdu]	153
Art. 13.	[Zbycie przedmiotu zastawu rejestrowego]	156
Art. 14.	[Zakaz zbycia lub obciążenia przedmiotu zastawu rejestrowego]	162
Rozdział 4. Zbieg obciążeń 168		
Art. 15.	[Pierwszeństwo]	168
Art. 16.	[Kilka zastawów rejestrowych na tym samym przedmiocie]	170
Rozdział 5. Przeniesienie i wygaśnięcie zastawu rejestrowego 174		
Art. 17.	[Przeniesienie zastawu rejestrowego]	174
Art. 18.	[Wygaśnięcie zastawu rejestrowego]	182
Art. 18a.	[Maksymalny okres trwania zastawu rejestrowego]	185
Art. 19.	[Wykreślenie zastawu rejestrowego z rejestru zastawów]	188
Rozdział 6. Zaspokojenie zastawnika 194		
Art. 20.	[Pierwszeństwo w zaspokojeniu]	194
Art. 21.	[Tryb zaspokojenia]	199
Art. 21a.	[Zakaz działań zastawnika po zajęciu przedmiotu zastawu rejestrowego]	210
Art. 22.	[Umowa o przejęcie na własność przedmiotu zastawu rejestrowego]	213
Art. 23.	[Ustalenie wartości przedmiotu zastawu rejestrowego w przypadku przejęcia go na własność]	221
Art. 24.	[Sprzedaż przedmiotu zastawu rejestrowego w drodze przetargu publicznego]	225
Art. 25.	[Zawiadomienie zastawcy]	232
Art. 26.	[Zagrożenie bezpieczeństwa zastawu]	237

Art. 27.	[Zaspokojenie z dochodów przedsiębiorstwa]	238
Art. 28.	(<i>uchylony</i>)	244
Rozdział 7. (<i>uchylony</i>)		245
Art. 29–35. (<i>uchylone</i>)		245
Rozdział 8. Rejestr zastawów		246
Art. 36.	[Właściwość sądów]	246
Art. 37.	[Jawność rejestru; wydawanie odpisów i zaświadczeń]	256
Art. 38.	[Domniemania związane z wpisem]	258
Art. 39.	[Wniosek o wpis]	263
Art. 40.	[Treść wpisu]	271
Art. 41.	[Rozpoznawanie spraw o wpis do rejestru]	281
Art. 41a.	[Ujawnienie zastawu rejestrowego w rejestrze statków cywilnych lub rejestrze prawa własności przemysłowej]	288
Art. 42.	[Centralna informacja o zastawach rejestrowych]	290
Art. 43.	[Delegacja ustawowa – sposób prowadzenia rejestru i centralnej informacji, opłaty]	295
Art. 43a.	[Delegacja ustawowa – forma wniosków i dokumentów składanych drogą elektroniczną]	296
Art. 44.	[Odpowiednie stosowanie przepisów k.p.c.]	297
Art. 45.	(<i>pominięty</i>)	298
Art. 46.	(<i>pominięty</i>)	300
Art. 47–48.	(<i>pominięte</i>)	300
Art. 49.	(<i>pominięty</i>)	301
Art. 50.	[Dotychczasowe zastawy bankowe]	301
Art. 51.	[Przepisy intertemporalne]	304
Art. 52.	[Wejście w życie ustawy]	304

ANEKS

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 1997 r. w sprawie szczegółowej organizacji i sposobu prowadzenia rejestru zastawów (Dz.U. Nr 134, poz. 892; zm.: Dz.U. z 2008 r. Nr 229, poz. 1533)	307
---	-----

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 1997 r. w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń (Dz.U. Nr 134, poz. 893; zm.: Dz.U. z 2004 r. Nr 285, poz. 2867; z 2008 r. Nr 229, poz. 1534; z 2016 r. poz. 1682) 368

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 grudnia 1997 r. w sprawie wysokości opłat za informację, odpisy i zaświadczenia wydawane przez Centralną Informację o Zastawach Rejestrowych (Dz.U. z 1998 r. Nr 2, poz. 4) 377

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 14 czerwca 2004 r. w sprawie trybu dokonywania w dowodach rejestracyjnych pojazdów mechanicznych adnotacji o ustanowieniu zastawu rejestrowego (Dz.U. Nr 145, poz. 1542) 379

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 lipca 2019 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów prowadzących rejestr zastawów i do centralnej informacji o zastawach rejestrowych, a także orzeczeń, odpisów, zaświadczeń i informacji doręczanych wnioskodawcom przez sądy oraz centralną informację za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (Dz.U. poz. 1345) 382

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 grudnia 2008 r. w sprawie określenia wzorów urzędowych formularzy wniosków o wpis do rejestru zastawów (Dz.U. Nr 229, poz. 1532) 385

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 marca 2009 r. w sprawie przeprowadzenia sprzedaży przedmiotu zastawu rejestrowego w drodze przetargu publicznego (Dz.U. Nr 45, poz. 371) 389

Bibliografia 397

Wykaz skrótów

Akty prawne

- k.c.** – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.)
- k.h.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.06.1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.); nie obowiązuje
- k.m.** – ustawa z 18.09.2001 r. – Kodeks morski (Dz.U. z 2018 r. poz. 2175 ze zm.)
- k.p.** – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2019 r. poz. 1040 ze zm.)
- k.p.c.** – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.)
- k.s.h.** – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 505 ze zm.)
- nowelizacja z 5.09.2008 r.** – ustawa z 5.09.2008 r. o zmianie ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów oraz o zmianie innych ustaw (Dz.U. Nr 180, poz. 1113)
- p.p.m.** – ustawa z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 2015 r. poz. 1792)
- pr. bank.** – ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2019 r. poz. 2357 ze zm.)
- p.u.** – ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2019 r. poz. 498 ze zm.)

- pr. upadł.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 24.10.1934 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.); nie obowiązuje
- p.w.p.** – ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2020 r. poz. 286 ze zm.)
- r.s.p.z.r.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 10.03.2009 r. w sprawie przeprowadzenia sprzedaży przedmiotu zastawu rejestrowego w drodze przetargu publicznego (Dz.U. Nr 45, poz. 371)
- u.e.a.** – ustawa z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2019 r. poz. 1438 ze zm.)
- u.f.i.** – ustawa z 27.05.2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (Dz.U. z 2020 r. poz. 95 ze zm.)
- u.k.c.** – ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 785 ze zm.)
- u.k.w.h.** – ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2019 r. poz. 2204)
- u.o.** – ustawa z 15.01.2015 r. o obligacjach (Dz.U. z 2018 r. poz. 483 ze zm.)
- u.o.i.f.** – ustawa z 29.07.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz.U. z 2020 r. poz. 89 ze zm.)
- u.s.m.** – ustawa z 15.12.2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 845 ze zm.)
- u.z.r.** – ustawa z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. z 2018 r. poz. 2017)

Publikatory i czasopisma

- KPP** – Kwartalnik Prawa Prywatnego
- M. Praw.** – Monitor Prawniczy
- M.P.Bank.** – Monitor Prawa Bankowego
- NP** – Nowe Prawo
- OSNC** – Orzecnictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna

OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (1963–1994)
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
PiP	– Państwo i Prawo
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Bank.	– Prawo Bankowe
Pr. Spółek	– Prawo Spółek
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
Rej.	– Rejent
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny

Inne skróty

KD	– Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.
KRS	– Krajowy Rejestr Sądowy
SN	– Sąd Najwyższy

Artykuły powoływane bez bliższego oznaczenia są artykułami ustawy z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. z 2018 r. poz. 2017).

Słowo wstępne

Instytucja zastawu rejestrowego jest w prawie cywilnym III RP instytucją stosunkowo nową, jednakże jej tradycje sięgają okresu II RP. Potrzeby obrotu gospodarczego doprowadziły wtedy do wykształcenia się w Polsce nowej postaci zabezpieczenia rzeczowego – zastawu przy pozostawieniu przedmiotu w posiadaniu zastawcy. Dłużnik w drodze umowy ustanawiał ograniczone prawo rzeczowe na swojej ruchomości, ale zamiast wręczenia przedmiotu zastawu zastawnikowi on sam lub zastawnik dokonywali rejestracji zastawu w sądzie bądź innym organie, w specjalnie prowadzonym jawnym rejestrze. Prawo zastawu stawało się przez ową rejestrację prawem skutecznym wobec osób trzecich (*erga omnes*). Dzięki takiej konstrukcji zastawnik (wierzyciel) uzyskiwał zabezpieczenie, zaś zastawca (dłużnik) ustanawiał zabezpieczenie na rzecz wierzyciela, ale jednocześnie mógł korzystać z przedmiotu tego zabezpieczenia w dotychczasowym zakresie. Konstrukcja zastawu rejestrowego w swej istocie ekonomicznej zbliżała się do konstrukcji hipoteki.

Pierwsze przepisy o zastawie rejestrowym dotyczyły tzw. rejestrowego zastawu rolniczego. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 22.03.1928 r. o rejestrowym zastawie rolniczym (Dz.U. Nr 38, poz. 360 ze zm.) dopuszczało ustanawianie tego rodzaju zastawu jedynie przez osoby fizyczne (art. 1) prowadzące gospodarstwo rolne albo przedsiębiorstwo handlowe lub przemysłowe, mające za przedmiot handel produktami rolnymi lub ich przeróbką (art. 2). Zastaw rejestrowy mógł być ustanowiony jedynie na rzecz państwowych instytucji

kredytowych, komunalnych kas oszczędnościowych oraz innych instytucji kredytowych oznaczonych przez Ministra Skarbu (art. 3).

Przedmiotem zastawu rolniczego mogły być wyłącznie produkty rolne stanowiące własność zastawcy i przechowywane na jego nieruchomości lub na nieruchomości przez niego dzierżawionej, wynajętej lub użytkowanej albo przechowywane w innym miejscu uzgodnionym przez zastawcę z instytucją udzielającą kredytu (art. 4). Rejestrowy zastaw rolniczy ustanawiało się na podstawie umowy stron zawartej na piśmie z podpisem zastawcy notarialnie uwierzytelnionym. W umowie zastawniczej należało ściśle wymienić przedmiot zastawu, sumę zabezpieczoną oraz miejsce, w którym znajduje się przedmiot zastawu (art. 5).

Wobec osób trzecich rejestrowy zastaw rolniczy uzyskiwał skuteczność przez wpis do rejestru zastawowego (zastawów) w tym celu prowadzonego. Wpis następował na wniosek zastawnika lub zastawcy na podstawie umowy zastawniczej. Rejestr zastawowy prowadził sąd grodzki właściwy dla miejsca przechowywania zastawu. Rejestr był księgą jawną (art. 6 i 7). Przedmiot rejestrowego zastawu rolniczego pozostawał w posiadaniu zastawcy, jego tożsamość (fakt obciążenia zastawem rejestrowym) powinna była jednak zostać stwierdzona (potwierdzona) przez umieszczenie na nim trwałego i widocznego znaku lub w inny sposób (art. 8).

Podobna konstrukcja jak przy zastawie rolniczym występowała w ustawie z 14.03.1932 r. o rejestrowym zastawie drzewnym (Dz.U. Nr 31, poz. 317), z tą jednak różnicą, że przedmiotem zastawu rejestrowego było drewno – ścięte nieobrobione i obrobione.

Przepisy ustawy z 28.04.1938 r. o rejestrowych prawach rzeczowych na pojazdach mechanicznych (Dz.U. Nr 36, poz. 302 ze sprost.) pozwalały na ustanawianie na pojazdach mechanicznych zastawu przez rejestrowanie oraz na zabezpieczanie roszczeń sprzedawcy pojazdu przez to, że zastrzegał on sobie przez zarejestrowanie prawo własności do czasu otrzymania ceny kupna. Rejestry zastrzeżeń prawa własności oraz

ustanowionych zastawów na rzecz wierzycieli prowadziły władze administracyjne. Konstrukcja zabezpieczenia w swej istocie zbliżyła się *de facto* do przewłaszczenia na zabezpieczenie.

Natomiast ustawa z 15.06.1939 r. o zastawie rejestrowym na maszynach i aparatach (Dz.U. Nr 60, poz. 394 ze zm.) pozwalała na ustanawianie na nowych, nieużywanych maszynach i aparatach nabywanych dla zakładów przemysłowych i rzemieślniczych rejestrowego prawa zastawu. Prawo to mogło powstać dla zabezpieczenia ceny kupna na rzecz sprzedawcy, który był kupcem rejestrowym, lub też na rzecz instytucji kredytowych, które udzieliły kupującemu pożyczki na zakup nowych, nieużywanych maszyn i aparatów, do wysokości pożyczonej na ten cel sumy (art. 1 i 2). Maszyny i aparaty będące przedmiotem zastawu nie stawały się przez połączenie z nieruchomością ani jej przynależnościami, ani też częścią składową przez cały czas trwania zastawu (art. 3). Zostawały one w posiadaniu dłużnika (art. 4). Dłużnik miał też obowiązek oznaczyć je w widocznym miejscu napisem stwierdzającym zastaw (art. 5).

Prawo zastawu wpisywane było do rejestru prawa zastawu na maszynach i aparatach zakładów przemysłowych i rzemieślniczych (art. 16). Rejestr taki prowadził sąd grodzki miejsca położenia zakładu (art. 18). Rejestr był jawny (art. 17).

Opisane wyżej przepisy prawa II RP dotyczące zastawu rejestrowego obowiązywały także po II wojnie światowej, chociaż – w odniesieniu do zastawu rejestrowego na maszynach i aparatach – ustawodawca dopuścił ustanawianie zastawu także na używanych maszynach i aparatach, dostosowując tym samym konstrukcję zabezpieczenia do warunków gospodarczych. Przepisy regulujące problematykę zastawu rejestrowego zostały uchylone dopiero przez art. V ustawy z 23.04.1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.) i przestały obowiązywać dnia 1.01.1965 r.

Specyficznym rodzajem zastawu w prawie międzywojennym był zastaw handlowy, uregulowany w Kodeksie handlowym, wprowadzony

na potrzeby obrotu handlowego. Zastaw handlowy dawał zastawnikowi możliwość zaspokojenia swoich roszczeń przez zbycie przedmiotu zastawu bez potrzeby uzyskiwania tytułu egzekucyjnego.

Na podstawie art. 507 k.h. zastaw był handlowy, jeżeli ustanowienie go było czynnością handlową dla obu stron i jeżeli miał on za przedmiot rzeczy ruchome lub papiery wartościowe. Tym samym dla powstania umownego zastawu handlowego konieczne było, aby obydwie strony biorące udział w umowie były kupcami działającymi w zakresie prowadzonych przez nich przedsiębiorstw. Sama natomiast wierzytelność zabezpieczona zastawem mogła pochodzić z dwustronnej lub jednostronnej czynności prawnej. Umowny zastaw handlowy był odróżniany od zastawu ustawowego, który mógł powstać także na podstawie przepisów Kodeksu handlowego.

Ustanowienie zastawu handlowego wymagało zawarcia umowy pisemnej, z tym że pismo musiało być opatrzone datą urzędowo ustaloną. Przewidziana w art. 507 § 2 k.h. forma umowy zastawniczej była formą dla celów dowodowych, a konieczność urzędowego potwierdzenia daty miała na celu zapobieganie pokrzywdzeniu wierzycieli zastawcy. Stąd też zastaw ustanowiony z naruszeniem przepisów o formie był ważny pomiędzy stronami, jednak bezskuteczny wobec osób trzecich.

Do powstania zastawu w stosunkach handlowych miały zastosowanie przepisy o znaczeniu dobrej wiary przy nabyciu własności rzeczy ruchomej. W związku z tym prawo zastawu mogło powstać również na rzeczy osoby trzeciej, jeżeli zastawnik był w dobrej wierze co do uprawnienia kupca do rozporządzania rzeczą, tj. działał w błędnym, ale uzasadnionym przekonaniu, iż zastawcy przysługuje prawo do rozporządzania przedmiotem zastawu. Konstrukcja zastawu handlowego w Kodeksie handlowym miała na celu przede wszystkim umożliwienie zastawnikowi szybkiego i prostego zaspokojenia się z przedmiotu zastawu rejestrowego w przypadku niewykonania zobowiązania przez dłużnika.

Sprzedaż przedmiotu zastawu handlowego z zasady odbywała się przez licytację publiczną prowadzoną przez komornika lub notariusza,

a jeżeli przedmiot zastawu był dopuszczony do obrotu giełdowego, to również przez maklera. Przedmioty dopuszczone do obrotu giełdowego mogły być sprzedawane z wolnej ręki po kursie dnia. Tryb przeprowadzania licytacji był dość szczegółowo uregulowany w Kodeksie handlowym i wydany na podstawie art. 510 § 2 k.h. rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 1.07.1934 r. o trybie dokonywania licytacji publicznej przewidzianej w art. 510, 547 i 670 k.h. (Dz.U. Nr 59, poz. 510).

Z ceny uzyskanej ze sprzedaży pokrywane były koszty sprzedaży, następnie daniny publiczne, a pozostała kwota zaspokajała należności zastawnika. O dokonaniu sprzedaży dłużnik miał zostać powiadomiony przez wierzyciela na piśmie, chyba że zawiadomienie nie było możliwe albo dłużnik był obecny przy licytacji.

W przypadku ustanowienia zastawu handlowego na papierach wartościowych zastawnik miał prawo do zaspokojenia się z zastawionych papierów nawet wtedy, gdy termin ich płatności następował przed terminem płatności wierzytelności. Przysługiwało mu bowiem prawo do podjęcia pieniędzy i przeznaczenia uzyskanej sumy na zaspokojenie wierzytelności bez potrzeby wszczynania postępowania egzekucyjnego, przy czym zastawnik posiadający w swym ręku zastawione papiery wartościowe był zobowiązany do podjęcia i dokonania wszelkich niezbędnych czynności zachowawczych.

Przepisy Kodeksu handlowego dotyczące zastawu handlowego zostały uchylone przez art. VI ustawy z 23.04.1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny.

Zastaw z pozostawieniem rzeczy we władaniu zastawcy obecny był także, chociaż w niewielkim zakresie, w ustawodawstwie PRL. W szczególności w art. 253 dekretu z 11.10.1946 r. – Prawo rzeczowe (Dz.U. Nr 57, poz. 319) dopuszczona została możliwość ustanowienia zastawu na rzeczach ruchomych potrzebnych do osobistego wykonywania zawodu, a niebędących przynależnością nieruchomości, przy czym zastaw taki mógłby być ustanowiony na rzecz instytucji kredytowej lub

spółdzielczej. Rzecz obciążona zastawem była pozostawiona właścicielowi, jeżeli została ona oznaczona w sposób trwały i widoczny jako przedmiot zastawu. Umowa o ustanowienie takiego zastawu winna była zostać stwierdzona pismem z datą urzędowo ustaloną. Zastaw taki konstrukcyjnie zbliżony był do zastawu rejestrowego, jednakże nie funkcjonowały wówczas publiczne rejestry takich zastawów.

Artykuł 308 k.c. z 1964 r. zawierał wzmiankę o tzw. bankowym zastawie rejestrowym. Przepis ten pozwalał na ustanowienie na rzecz banku zastawu na rzeczach ruchomych zastawcy z pozostawieniem ich w posiadaniu zastawcy lub osoby trzeciej. Bankowy zastaw rejestrowy mógł jednak służyć wyłącznie zabezpieczeniu udzielonych przez bank, będący jednostką gospodarki uspołecznionej, kredytów. Umowa zastawnicza była – pod rygorem nieważności – zawierana na piśmie. Musiała ona określać przedmiot zastawu w sposób odpowiadający jego właściwościom. Zastaw powstawał z chwilą wpisania tej umowy do rejestru zastawów prowadzonego przez sam bank, czyli wierzyciela-zastawnika. Prawo zastawu pozostawało w mocy bez względu na zmiany, którym przedmiot zastawu mógł ulec w toku przetwarzania, a w razie połączenia rzeczy obciążonej z innymi rzeczami zastaw obejmował również te rzeczy.

Konstrukcja zawarta w art. 308 k.c. została stworzona na potrzeby scentralizowanej gospodarki planowej, opartej na państwowym (spółdzielczym) kredytowaniu przedsiębiorstw. Tak ujęty zastaw stanowił w istocie bardziej figurę ewidencyjną aniżeli rzeczywiste zabezpieczenie, które w warunkach społecznej własności środków produkcji nie miało większego znaczenia.

Opisana wyżej iluzoryczna instytucja zastawu pseudorejestrowego przestała istnieć z dniem 1.01.1998 r. Ustawa z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. Nr 149, poz. 703; obecnie obowiązuje tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r., poz. 2017 ze zm.) uchyliła bowiem przepis art. 308 k.c. i w to miejsce wprowadziła do Kodeksu zapis pozwalający na ustanowienie zabezpieczenia w postaci zastawu rejestrowego na zasadach określonych w odrębnych przepisach.

Oddawane do Państwa rąk V wydanie książki *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Komentarz praktyczny* nawiązuje do poprzednich edycji tegoż *Komentarza*, jak również do wielu innych opracowań autorów dotyczących skomplikowanej problematyki tego ograniczonego prawa rzeczowego. Autorzy przedstawiają ewolucję judykatury oraz doktryny, kształtujących się na tle stosowania przepisów materialnoprawnych i procesowych, regulujących zbudowaną od podstaw w okresie III RP instytucję zastawu rejestrowego. Komentarz uwzględnia stan prawa, orzecznictwa SN oraz najważniejsze pozycje doktrynalne na dzień 1.03.2020 r.

Jan Mojak, Jacek Widło

Lublin–Warszawa, marzec 2020

USTAWA

z dnia 6 grudnia 1996 r.

o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów

(tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 2017)

ROZDZIAŁ 1

Przepisy ogólne

Art. 1. [Zakres ustawy]

1. Ustawa reguluje ustanawianie, przeniesienie i wygaśnięcie zastawu rejestrowego, przedmiot tego zastawu, prawa i obowiązki zastawcy i zastawnika, zbieg zastawu rejestrowego z innym ograniczonym prawem rzeczowym, zaspakajanie zastawnika oraz prowadzenie rejestru zastawów.

2. W sprawach nieuregulowanych w niniejszej ustawie do zastawu rejestrowego stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego.

Uwagi ogólne. Zakres przedmiotowy ustawy

1. Artykuł 1 w brzmieniu nadanym przez nowelizację z 5.09.2008 r. wskazuje na zakres przedmiotowy regulacji ustawy. Oprócz kwestii wymienionych w komentowanym przepisie, ustawa reguluje także przeniesienie wierzytelności zabezpieczonej zastawem i przejście samego zastawu, instytucje administratora zastawu, zakres zabezpieczenia zastawem rejestrowym, przywileje egzekucyjne, postępowanie rejestrowe. Przepis nie reguluje ograniczeń podmiotowych po stronie zastawnika w zdolności bycia wierzycielem rzeczowym. Te ograniczenia zostały zniesione.

2. Zgodnie z art. 4 ust. 1 nowelizacji z 5.09.2008 r. do postępowań wszczętych przed 11.01.2009 r. stosuje się przepisy dotychczasowe. Na podstawie umów o ustanowienie zastawu rejestrowego zawartych przed dniem wejścia w życie nowelizacji możliwe jest ustanowienie zastawu po dniu 11.01.2009 r., ale w takiej sytuacji należy dostosować treść umowy poprzez aneks do nowego stanu prawnego wynikającego ze znowelizowanej ustawy.

Zakres podmiotowy ustawy

3. Analizę zakresu podmiotowego ustawy należy poprzedzić uwagą o istotnej zmianie stanu prawnego, jaka została wprowadzona nowelizacją z 5.09.2008 r. Nowelizacja z 5.09.2008 r. przez zmianę brzmienia art. 1 ust. 1 i art. 17 ust. 2 **zniósła ograniczenia podmiotowe w zakresie zdolności bycia zastawnikiem zastawu rejestrowego**. W tym zakresie wchodzi więc w rachubę dwa stany prawne:
 - 1) przewidujący ograniczenia podmiotowe po stronie zastawnika, trwający do dnia 11.01.2009 r., oraz
 - 2) nieprzewidujący żadnych ograniczeń podmiotowych po stronie zastawnika, trwający od dnia 11.01.2009 r.

Obecnie **każdy** podmiot prawa cywilnego, w tym również **przedsiębiorca** oraz **podmiot prawa obcego**, może zabezpieczyć zastawem swoje wierzytelności.

Krótką prezentacją katalogu podmiotów mogących być zastawnikami ma na celu przedstawienie tych grup zastawników, którzy najczęściej statystycznie będą zabezpieczać swoje wierzytelności zastawem rejestrowym i których wymieniał art. 1 ust. 1 w brzmieniu sprzed dnia 11.01.2009 r. Ponadto ograniczenia podmiotowe zawarte w art. 1 ust. 1 stosowano do ustanowionych zastawów (ciągle istniejących) pod rządami obowiązujących przepisów do dnia 11.01.2009 r.

4. Zastawcą i dłużnikiem **niebędącym zastawcą** może być, tak jak dotychczas, **każdy podmiot prawa cywilnego mający zdolność prawną**

(osoba fizyczna, osoba prawna, niepełna osoba prawna, o której mowa w art. 33¹ k.c.).

Zastawnik

5. W kształcie przed nowelizacją z 5.09.2008 r., ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów zawierała zawężenie kręgu podmiotów, które mogły być zastawnikami z tytułu zastawu rejestrowego. Kwestię tę regulował art. 1 ust. 1 w poprzednim brzmieniu. Przepis ten wskazywał na katalog podmiotów, które mogą być zastawnikami, w szczególności:
- 1) Skarb Państwa i inne państwowe osoby prawne,
 - 2) jednostki samorządu terytorialnego, związek jednostek samorządu terytorialnego i innej gminnej, powiatowej i wojewódzkiej osoby prawnej,
 - 3) bank krajowy,
 - 4) bank zagraniczny,
 - 5) osobę prawną, której celem określonym w ustawie jest udzielanie pożyczek i kredytów,
 - 6) międzynarodową organizację finansową, której członkiem jest Rzeczpospolita Polska,
 - 7) inny podmiot prowadzący działalność gospodarczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
 - 8) posiadaczy obligacji wyemitowanych na podstawie ustawy z 29.06.1995 r. o obligacjach (Dz.U. z 2014 r. poz. 730 ze sprost.; obecnie nie obowiązuje) oraz innych papierów dłużnych wyemitowanych na podstawie odpowiednich aktów prawnych obowiązujących w krajach należących do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD),
 - 9) fundusz sekurytyzacyjny w rozumieniu ustawy z 27.05.2004 r. o funduszach inwestycyjnych (Dz.U. Nr 146, poz. 1546 ze zm.; obecnie ustawa o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi, Dz.U. z 2020 r. poz. 95 ze zm.).

Pierwotnie ściśle określony katalog podmiotów, które mogą zabezpieczyć swoje wierzytelności pieniężne zastawem rejestrowym, został

rozbudowany po kolejnych nowelizacjach art. 1 ust. 1 według różnorodnych kryteriów. Nowelizacje polegały na dodawaniu w kolejnych punktach kategorii podmiotów, które mogą swoje wierzytelności zabezpieczać zastawem rejestrowym. Takie rozwiązanie miało pewną tradycję, gdyż przedwojenne polskie zastawy rejestrowe zawierały ograniczenia podmiotowe po stronie zastawnika (por. rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 22.03.1928 r. o rejestrowym zastawie rolniczym, Dz.U. Nr 38, poz. 360 ze zm.; ustawa z 14.03.1932 r. o rejestrowym zastawie drzewnym, Dz.U. Nr 31, poz. 317; ustawa z 28.04.1938 r. o rejestrowych prawach rzeczowych na pojazdach mechanicznych Dz.U. Nr 36, poz. 302 ze zm.; ustawa z 15.06.1939 r. o zastawie rejestrowym na maszynach i aparatach, Dz.U. Nr 60, poz. 394 ze zm.). Aktualnie jednak trudno znaleźć racjonalne uzasadnienie dla różnicowania statusu poszczególnych wierzycieli, dlatego ustawodawca zdecydował się na zniesienie ograniczeń podmiotowych po stronie zastawnika (tak też J. Gołaczyński [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2005, s. 480; J. Pisuliński, J. Skąpski, *O zastawie rejestrowym (w związku z projektem ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów)*, KPP 1996/4, s. 751–752; J. Widło, *Swoboda działalności gospodarczej a ustanowienie zastawu rejestrowego – glosa do uchwały SN z dnia 23 lutego 2005 r., III CZP 88/04*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/6, s. 41 i n.).

Podmioty, na których rzecz może być ustanowiony zastaw rejestrowy

6. Obecnie każdy podmiot prawa cywilnego (mający zdolność prawną) – zarówno prawa polskiego, jak i prawa obcego – może być zastawnikiem. Stroną czynności prawnej w obrocie gospodarczym może być wyłącznie podmiot wyraźnie w taką zdolność prawną przez przepis prawa wyposażony (osoba fizyczna, osoba prawna, ułomna osoba prawna). Jedynie więc podmiotom prawa cywilnego – jako takim – przysługują wierzytelności, które mogą być zabezpieczone zastawem rejestrowym.
7. Podmioty prawa obcego, np. osoby prawne mające siedzibę za granicą, mogą także być zastawnikami, byleby miały zdolność prawną według

swojego statutu personalnego (art. 11 p.p.m. co do osób fizycznych i art. 17 p.p.m. w odniesieniu do osób prawnych). Istotną konsekwencją procesową ustanawiania zastawu przez podmiot obcy (mający miejsce zamieszkania lub siedzibę za granicą) jest obowiązek wskazywania adresu do doręczeń **we wniosku o wpis zastawu** (lub pełnomocnika do doręczeń na terytorium Polski); adres ten wpisywany jest następnie do rejestru zastawów.

Skarb Państwa

8. Pomimo, że ustawa o z.r. obecnie nie przewiduje ograniczeń podmiotowych, warto bliżej scharakteryzować poszczególne grupy podmiotów występujących w stosunku zastawu.

W świetle przepisów k.c. Skarb Państwa jest osobą prawną szczególnego rodzaju. Jak się powszechnie uważa, oznacza on państwo w stosunkach cywilnych, tj. w zakresie obrotu majątkowego. W szczególności, zgodnie z art. 34 k.c.: „Skarb Państwa jest w stosunkach cywilnoprawnych podmiotem praw i obowiązków, które dotyczą mienia państwowego nienależącego do innych państwowych osób prawnych”, natomiast według art. 44¹ k.c. własność i inne prawa majątkowe, stanowiące mienie państwowe, przysługują Skarbowi Państwa albo innym osobom prawnym.

Fundamentalne znaczenie ma w tej dziedzinie ustawa z 16.12.2016 r. o zasadach zarządzania mieniem państwowym [która zastąpiła ustawę z 8.08.1996 r. o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa (Dz.U. z 2016 r. poz. 154 ze zm.; nie obowiązuje)], w kształcie nadanym ustawą z 23.01.2020 r. o zmianie ustawy o działach administracji rządowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 284). Zgodnie z art. 1 ustawa o zasadach zarządzania mieniem państwowym określa zasady zarządzania mieniem państwowym, w zakresie nieuregulowanym w przepisach szczególnych.

Aktualna ustawa o zasadach zarządzania mieniem państwowym zawiera nową definicję państwowej osoby prawnej, która opiera się na

enumeratywnym wyliczeniu państwowych osób prawnych w art. 2 i art. 3, a także na określeniu zasadniczych elementów, które będą rozstrzygały o zakwalifikowaniu danego podmiotu nieujętego w tym wyliczeniu jako państwowej osoby prawnej. Państwową osobą prawną jest także spółka, w której Skarb Państwa lub inna państwowa osoba prawna jest jedynym akcjonariuszem (wspólnikiem).

Szczegółowy sposób i tryb gospodarowania przez organy administracji publicznej oraz kierowników jednostek, w odniesieniu do nabytego lub powierzonego mienia Skarbu Państwa, składników rzeczowego majątku ruchomego oraz praw na dobrach niematerialnych określi Rada Ministrów w drodze rozporządzenia.

Działające w ramach struktury organizacyjnej państwa urzędy i instytucje niemające odrębnej osobowości prawnej stanowią tzw. *stationes fisci* – jednostki działające za Skarb Państwa. W miejsce ministra Skarbu Państwa powołano ministra aktywów państwowych. Ministerstwo Aktywów Państwowych jest urzędem administracji rządowej zapewniającym obsługę Ministra Aktywów Państwowych. Ministerstwo zostało utworzone rozporządzeniem Rady Ministrów z 19.11.2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie utworzenia Ministerstwa Energii (Dz.U. poz. 2290). Minister Aktywów Państwowych, na mocy rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 18.11.2019 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Aktywów Państwowych (Dz.U. poz. 2256), zmienionego rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z 20.03.2020 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Aktywów Państwowych (Dz.U. poz. 496), kieruje działami administracji rządowej: gospodarka złożami kopalin oraz aktywa państwowe.

Dział gospodarka złożami kopalin obejmuje sprawy:

- 1) prowadzenia, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw środowiska, racjonalnej gospodarki złożami węglowodorów, węgla brunatnego, węgla kamiennego, siarki rodzimej, soli kamiennnej, soli potasowej, soli potasowo-magnezowej i miedzi, w obszarze objętym wydobyciem;

- 2) uzgadniania koncesji na wydobywanie udzielanych przez ministra właściwego do spraw środowiska, w zakresie kopalin objętych własnością górnictwem Skarbu Państwa;
- 3) współpracy w nadzorze nad wydobywaniem kopalin, o których mowa w pkt 1;
- 4) kwalifikacji w zakresie górnictwa.

Minister właściwy do spraw gospodarki złożami kopalin sprawuje nadzór nad Prezesem Wyższego Urzędu Górniczego. Dział aktywa państwowe obejmuje sprawy dotyczące gospodarowania mieniem państwowym, w tym wykonywania praw majątkowych i osobistych przysługujących Skarbowi Państwa, jak również ochrony interesów Skarbu Państwa – z wyjątkiem spraw, które na mocy przepisów odrębnych przypisane są innym działom administracji rządowej. Ponadto minister właściwy do spraw aktywów państwowych:

- 1) reprezentuje Skarb Państwa w zakresie gospodarowania mieniem państwowym z wyjątkiem spraw, które na mocy przepisów odrębnych przypisane są innym działom administracji rządowej;
- 2) może inicjować politykę państwa w zakresie wykorzystania mienia państwowego, w celu zapewnienia jego racjonalnego i efektywnego wykorzystania, zwiększenia jego wartości oraz realizacji polityki gospodarczej państwa.

Państwowe osoby prawne

9. Odrębnym od Skarbu Państwa podmiotem są państwowe osoby prawne. Zob. uwagę 8 co do ich definiowania. Najliczniejszą wśród państwowych osób prawnych grupę stanowią przedsiębiorstwa państwowe działające na podstawie przepisów ustawy z 25.09.1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r. poz. 2152 ze zm.). W myśl tej ustawy przedsiębiorstwo państwowe jest samodzielnym, samorządnym i samofinansującym się przedsiębiorcą. W obrocie majątkowym przedsiębiorstwo jest reprezentowane przez dyrektora lub ustanowionych przez niego pełnomocników.

Agencje państwowe

10. Powstające po 1990 r. na podstawie ustaw szczególnych agencje państwowe mają na celu gospodarowanie określonymi składnikami mienia państwowego. Są to: utworzona na podstawie ustawy z 19.10.1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (Dz.U. z 2019 r. poz. 817 ze zm.) Agencja Nieruchomości Rolnych, Agencja Mienia Wojskowego, utworzona na podstawie ustawy z 30.05.1996 r. o gospodarowaniu niektórymi składnikami mienia Skarbu Państwa oraz o Agencji Mienia Wojskowego (Dz.U. z 2020 r. poz. 231 ze zm.), czy też Agencja Rynku Rolnego działająca na podstawie ustawy z 11.03.2004 r. o Agencji Rynku Rolnego i organizacji niektórych rynków rolnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 945 ze zm.). Przejmują one w określonych działach gospodarki funkcje organizatorsko-zarządzające organów państwowych. Wymienione agencje działają w obrocie gospodarczym przez swoje organy, w sposób określony w statucie.

Jednostki samorządu terytorialnego

11. Kolejną grupę podmiotów, które mogą ustanowić zabezpieczenie swoich roszczeń w postaci zastawu rejestrowego, stanowią jednostki samorządu terytorialnego, tj. gminy, powiaty, województwa, związki tych jednostek (np. związki międzygminne, związki komunalne), powiatowe oraz wojewódzkie osoby prawne.
12. Gmina jako komunalna osoba prawna działa na podstawie ustawy z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2019 r. poz. 506 ze zm.). Łączy ona w sobie funkcję władzy publicznej oraz – jako osoba prawna – podmiotu stosunków cywilnoprawnych i uczestnika obrotu. Będąc osobą prawną, gmina ma swój własny, odrębny majątek, którym ponosi odpowiedzialność za zobowiązania. Z zasady też gmina prowadzi działalność gospodarczą bądź samodzielnie – np. realizując inwestycje, emitując obligacje – bądź przez niemające osobowości prawnej własne jednostki organizacyjne (tzw. *stationes communis*).

13. Gminne, powiatowe oraz wojewódzkie osoby prawne to spółki kapitałowe z udziałem gmin, powiatów oraz województw, gdy jednostka samorządu terytorialnego ma ponad 50% głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy lub zgromadzeniu wspólników. Do omawianej grupy należałoby także zaliczyć utworzone na zasadach ogólnych spółki i fundacje, w których gmina bądź związek międzygminny (związek komunalny) mają 50% lub więcej udziału.
14. Odrębną kategorię stanowią związki jednostek samorządu terytorialnego tworzone przez gminy, powiaty, województwa, w celu wspólnego wykonywania zadań publicznych. Powstają one w drodze uchwał podjętych przez rady zainteresowanych jednostek samorządu, które cedują na rzecz powstałego związku określone kompetencje. Związek jednostek samorządu terytorialnego wykonuje zadania publiczne w imieniu własnym. Równocześnie ma osobowość prawną, a więc jako podmiot prawa cywilnego jest uczestnikiem obrotu. Działalność gospodarcza związków jednostek samorządu terytorialnego (np. międzygminnych) prowadzona jest w analogicznych formach do działalności gospodarczej gminy.

Banki

15. Działalność banków jest prowadzona na podstawie przepisów pr. bank. Bank jest osobą prawną, utworzoną zgodnie z przepisami ustaw, działającą na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym (art. 2 pr. bank.). Do podstawowej działalności banków należy m.in. przyjmowanie wkładów pieniężnych, prowadzenie rachunków bankowych, udzielanie kredytów, udzielanie gwarancji bankowych, emitowanie bankowych papierów wartościowych i przeprowadzanie bankowych rozliczeń pieniężnych (art. 5 pr. bank.). Jest to więc szczególnego rodzaju działalność gospodarcza, której zasady określa ustawa – Prawo bankowe, przepisy wykonawcze do tej ustawy oraz ustawy szczególne.
16. Banki mogą działać w formie spółki akcyjnej, spółdzielni lub banku państwowego. Dla ustanowienia zabezpieczenia w formie zastawu

rejestrowego nie ma jednak znaczenia status konkretnego banku. Istotne jest jedynie, aby jego działalność znajdowała oparcie w przepisach ustawy – Prawo bankowe.

**Osoby prawne, których celem określonym w ustawie
jest udzielanie pożyczek i kredytów**

17. Osoby prawne, których celem określonym w ustawie jest udzielanie pożyczek i kredytów, to – *de lege lata* – spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, działające na podstawie ustawy z 5.11.2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 2412 ze zm.).

**Międzynarodowa organizacja finansowa,
której członkiem jest Rzeczpospolita Polska**

18. Każda międzynarodowa organizacja finansowa, której członkiem jest Rzeczpospolita Polska, uzyskała uprawnienie do zabezpieczania swoich roszczeń zastawem rejestrowym. Są to np.: Bank Światowy, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Inwestycyjny, Bank Rozrachunków Międzynarodowych.

Przedsiębiorcy

19. Statystycznie **najczęściej** zastawnikami będą **przedsiębiorcy**. Działalność gospodarcza jest w Polsce prowadzona na podstawie przepisów ustawy z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2019 r. poz. 1292 ze zm.). Podstawę prowadzenia określonej działalności gospodarczej mogą jednak stanowić także przepisy innych ustaw, np.: k.s.h., ustawy z 22.05.2003 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. z 2019 r. poz. 381 ze zm.), ustawy z 15.11.1984 r. – Prawo przewozowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 8 ze zm.).

Zgodnie z ogólnymi przepisami Prawa przedsiębiorców działalność taką mogą prowadzić osoby fizyczne, osoby prawne oraz niemające

osobowości prawnej spółki handlowe (art. 4). Podjęcie działalności gospodarczej przez osoby fizyczne podlega zgłoszeniu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej. Ustalony w ustawie system ewidencjonowania tej działalności nie wymaga – co do zasady – zgody organu administracji publicznej na jej prowadzenie. Organ ewidencyjny nie ma prawa badania wiarygodności zgłoszonych danych ani też prawa żądania ich uwiarygodnienia. Wpis do ewidencji zostaje dokonany po zbadaniu jedynie, czy zgłoszenie działalności było obojętne oraz czy spełnia wymagania formalne określone w ustawie.

20. W świetle k.c. za przedsiębiorcę należy uznać również osoby fizyczne wykonujące stałą działalność w zakresie wolnych zawodów.
21. Wśród podmiotów prowadzących działalność gospodarczą szczególną grupę stanowią jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, takie jak: spółka jawna, spółka partnerska, spółka komandytowa i spółka komandytowo-akcyjna. Celem wszystkich tych spółek jest prowadzenie działalności gospodarczej.
22. Spółka cywilna stanowi umowne zrzeszenie dwóch lub więcej osób dążących do osiągnięcia wspólnego celu gospodarczego (art. 860 k.c.). Spółka ta – jako taka – nie ma zdolności prawnej. Podmiotami praw i obowiązków są tutaj wyłącznie wspólnicy i to oni, a nie spółka, są stroną umowy zastawniczej i uczestnikami postępowania rejestrowego.
23. Wszystkie spółki osobowe, poza spółką cywilną, podlegają wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego. Przez wpis nie stają się osobami prawnymi, jednakże mimo braku osobowości status ich jest uregulowany w sposób szczególny, a mianowicie spółki te mogą we własnym imieniu nabywać prawa, w tym własność nieruchomości i inne prawa rzeczowe, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywane (art. 8 k.s.h.). Mogą więc – jako takie – mieć wierzytelności, które będą zabezpieczone przez zastaw rejestrowy. Są to tzw. niepełne osoby prawne. Należy zaliczyć także do tej kategorii podmiotów wspólnotę mieszkaniową (art. 6 ustawy z 24.06.1994 r. o własności lokali, Dz.U. z 2019 r. poz. 737 ze zm.).

24. Odrębną grupę stanowią podmioty prowadzące działalność gospodarczą o statusie osoby prawnej. Do grupy tej należy zaliczyć przede wszystkim:
- 1) spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością i spółkę akcyjną, których organizację i zasady działania reguluje Kodeks spółek handlowych;
 - 2) spółdzielnię działającą na podstawie przepisów ustawy z 16.09.1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2020 r. poz. 275);
 - 3) fundację prowadzącą działalność na podstawie ustawy z 6.04.1984 r. o fundacjach (Dz.U. z 2018 r. poz. 1491) oraz
 - 4) stowarzyszenia działające na podstawie ustawy z 7.04.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2019 r. poz. 713).

Posiadacze obligacji i innych papierów dłużnych

25. W wyniku nowelizacji ustawy o zastawie rejestrowym ustawą z 29.06.2000 r. o zmianie ustawy o obligacjach dopuszczono zabezpieczenie zastawem rejestrowym puli obligacji przysługujących ich posiadaczom, wyemitowanych na podstawie polskiej ustawy o obligacjach albo obligacji lub innych papierów dłużnych wyemitowanych na podstawie aktów prawnych państw OECD. W przypadku posiadaczy obligacji dochodzi do zabezpieczenia puli wiarytelności z obligacji i obligatoryjne jest ustanowienie administratora zastawu. Co do kwestii szczegółowych zastawu zabezpieczającego obligacje por. uwagi 28 i n. do art. 2 oraz uwagi 16 i n. do art. 4.

Fundusze sekurytyzacyjne

26. Można zabezpieczyć **zastawem rejestrowym** także wiarytelności tzw. **funduszy sekurytyzacyjnych**. Fundusz sekurytyzacyjny jest osobą prawną, której działalność regulują art. 183–195 u.f.i. Fundusz sekurytyzacyjny jest funduszem inwestycyjnym zamkniętym. Fundusz inwestycyjny zamknięty jest osobą prawną, której wyłącznym przedmiotem działalności jest lokowanie środków pieniężnych zebranych wskutek emisji certyfikatów inwestycyjnych (w ofercie publicznej lub niepublicznej) w określone w ustawie papiery wartościowe lub prawa

majątkowe (np. wierzytelności zabezpieczone – por. A. Zwolińska-Doboszyńska, *Sekurytyzacja wierzytelności z udziałem funduszy sekurytyzacyjnych na tle innych uregulowań dotyczących sekurytyzacji*, PPH 2005/2, s. 19; J. Mojak, *Obrót wierzytelnościami*, Warszawa 2004, s. 169 i n.).

Fundusze sekurytyzacyjne dzielą się na fundusze standaryzowane i niestandaryzowane (art. 183 ust. 3 u.f.i.). Fundusz standaryzowany oparty jest na szczególnej konstrukcji prawnej, polegającej na wydzielaniu w ramach funduszu tzw. subfunduszy. Fundusz niestandaryzowany nie może wydzielać subfunduszy. Emisja certyfikatów inwestycyjnych jako szczególnego rodzaju papierów wartościowych ma na celu ekonomiczne pozyskanie kapitału, który z kolei służy nabyciu wierzytelności o dużym poziomie wiarygodności, np. zabezpieczonych zastawem rejestrowym albo hipoteką. Emitentem w procesie sekurytyzacji nie może być towarzystwo funduszy inwestycyjnych, zarządzające funduszami sekurytyzacyjnymi (A. Zwolińska-Doboszyńska, *Sekurytyzacja...*, s. 20).

27. Wskazuje się, że samo pojęcie sekurytyzacji nie ma definicji legalnej (M. Spyra [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. F. Zoll, t. 1, Kraków 2005). Sekurytyzacja oznacza proces zamiany aktywów na papiery wartościowe (ang. *security*). Jest to proces ekonomiczny, którego celem jest uzyskanie środków finansowych z wierzytelności (z zasady zabezpieczonych) w drodze emisji papierów wartościowych na podstawie tych wierzytelności (A. Zwolińska-Doboszyńska, *Sekurytyzacja...*, s. 17). Wyróżnia się dwa modele sekurytyzacji: pierwszy – bazujący na konstrukcji przelewu wierzytelności na rzecz funduszu sekurytyzacyjnego (sekurytyzacja przez sprzedaż) oraz tzw. sekurytyzacja syntetyczna (albo przez subpartycypację). W drugim modelu nie przenosi się na fundusz wierzytelności, ale przenosi się związane z nią ryzyko nieściągnięcia. W związku z tym w procesie sekurytyzacji możemy wyróżnić trzy podmioty: inicjatora sekurytyzacji – podmiot, który formuje pulę wierzytelności podlegającej sekurytyzacji; podmiot specjalnego przeznaczenia (ang. *special purpose vehicle*), np. fundusz sekurytyzacyjny emitujący certyfikaty inwestycyjne za pozyskane środki, oraz nabywcę (nabywców) certyfikatów inwestycyjnych. To właśnie te fundusze

sekurytyzacyjne mogą zabezpieczać swoje wierzytelności (wierzytelności podlegające sekurytyzacji) zastawem rejestrowym, które z reguły znajdują się w jego majątku w wyniku cesji **wierzytelności już wcześniej zabezpieczonej, np. zastawem rejestrowym** (reguła zabezpieczenia powstałego w drodze sukcesji wierzytelności zabezpieczonej wcześniej zastawem rejestrowym; por. szerzej J. Widło, *Zastaw rejestrowy na prawach*, Warszawa 2008, s. 214).

W świetle art. 2 pkt 32 u.f.i. przez sekurytyzowane wierzytelności rozumie się wierzytelności stanowiące przedmiot lokat funduszu sekurytyzacyjnego oraz wierzytelności wyodrębnione przez inicjatora sekurytyzacji albo inny podmiot, który zawarł z funduszem umowę zobowiązującą go do przekazywania funduszowi świadczeń uzyskanych w związku z tymi wierzytelnościami.

Fundusze sekurytyzacyjne, w porównaniu z innymi podmiotami, korzystają z przywilejów, także w zakresie zastawu rejestrowego, które są m.in. określone w art. 195 u.f.i. Przepis ten wskazuje, że w przypadku nabycia przez fundusz sekurytyzacyjny wierzytelności albo puli wierzytelności zabezpieczonych zastawem rejestrowym sąd prowadzący rejestr zastawów, na wniosek funduszu o wpis dotyczący zmiany dotychczasowego wierzyciela, dokonuje wpisu zmiany wierzyciela w rejestrze zastawów. Jest to jedyny bodaj przypadek określenia legitymacji do złożenia wniosku o zmianę wpisu poza ustawą o zastawie rejestrowym. Wniosek o zmianę wpisu podlega opłacie stałej w wysokości 100 zł (art. 195 ust. 2 u.f.i.). Fundusz, składając wniosek do sądu, dołącza **wyciąg z ksiąg rachunkowych**, podpisany przez osoby upoważnione do składania oświadczeń w zakresie praw i obowiązków majątkowych funduszu i opatrzony pieczęcią towarzystwa, zarządzającego funduszem sekurytyzacyjnym, potwierdzający nabycie przez fundusz sekurytyzacyjny wierzytelności albo puli wierzytelności zabezpieczonych zastawem rejestrowym (art. 195 ust. 1 u.f.i.).

28. Za działalność gospodarczą nie można uznać samego posiadania statusu akcjonariusza i to nawet dużej liczby akcji oraz potencjalnej możliwości korzystania z uprawnień majątkowych i korporacyjnych

przysługujących każdemu akcjonariuszowi. Czynność prawna w postaci zawarcia jednej umowy zastawniczej nie może być kwalifikowana jako czynność prawna związana bezpośrednio z działalnością zawodową zastawcy (wyrok SN z 10.03.2016 r., III CSK 167/15, LEX nr 2023161).

Zastaw rejestrowy w systemie Kodeksu cywilnego

29. Przepisy u.z.r. nie regulują wszystkich problemów związanych z ustanawianiem zabezpieczenia w postaci zastawu rejestrowego. Stąd też art. 1 ust. 2 u.z.r. odsyła do przepisów k.c. w sprawach nieuregulowanych w komentowanej ustawie. Chodzi przede wszystkim o przepisy dotyczące zastawu (art. 306 i n. k.c.).

Należy jednak stwierdzić, że tak rozumiany art. 1 ust. 2 stanowi *superfluum*, gdyż ustawa o zastawie rejestrowym jako *lex specialis* w stosunku do k.c. w tych wszystkich sprawach, w których wprowadza uregulowania odbiegające od unormowań k.c., zgodnie z zasadą *lex specialis derogat legi generali* uchyla przepisy k.c., w sprawach zaś nieuregulowanych w tej ustawie należy – zgodnie z tą samą zasadą – stosować przepisy ustawy ogólnej, jaką jest k.c.

Wydaje się więc, że w art. 1 ust. 2 u.z.r. chodziło w rzeczywistości nie tyle o wskazanie relacji między zastawem rejestrowym a kodeksową regulacją zastawu, ile raczej o usytuowanie instytucji zastawu rejestrowego w systemie polskiego prawa cywilnego. Wyraźne bowiem brzmienie omawianego przepisu nie pozwala np. na stwierdzenie, czy i w jakim zakresie do zastawu rejestrowego stosuje się przepisy k.p.c., cywilnoprawne regulacje pr. bank. itp. Rozwiązanie z art. 1 ust. 2 u.z.r. uniemożliwia w konsekwencji jednoznaczne określenie statusu zastawu rejestrowego na tle uregulowania zastawu w k.c.

Równocześnie *ratio legis* całej ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów sprowadza się do przywrócenia znanej polskiemu prawu okresu międzywojennego instytucji zastawu rejestrowego jako alternatywnej w stosunku do kodeksowej instytucji zastawu zwykłe-

go. W praktyce oznaczałoby to, że zastaw zwykły i zastaw rejestrowy stanowiłyby zbiory całkowicie rozłączne, a uczestnicy obrotu gospodarczego mogliby zastosować jedną bądź drugą instytucję w zależności od oceny ich przydatności do realizacji określonych potrzeb i interesów. Jednakże ustawodawca nie postawił w tej materii kropki nad „i”, o czym świadczą także inne rozwiązania, np. przyjęte w art. 2 ust. 2 i art. 7.

Racjonalna interpretacja art. 1 ust. 2 w obecnym kształcie powinna więc zakładać, że ustawodawca w tym przepisie powiedział co innego, aniżeli chciał powiedzieć, co oznacza, iż:

- 1) ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów stanowi *lex specialis* w stosunku do k.c. i k.p.c.;
- 2) zastaw rejestrowy stanowi instytucję całkowicie alternatywną w stosunku do zastawu zwykłego, uregulowanego w k.c.;
- 3) do oceny instytucji zastawu rejestrowego jako instytucji prawnej stosuje się wszelkie przepisy prawa cywilnego materialnego i formalnego, np. dotyczące czynności prawnych, przedstawicielstwa, chyba że przepisy ustawy o zastawie rejestrowym stanowią inaczej.

30. Istotne odmienności co do sposobu powstania zastawu rejestrowego, dopuszczalnego kształtowania treści umowy zastawniczej, dopuszczalność zastrzegania pozaegzekucyjnych sposobów zaspokojenia zastawnika, wreszcie bardzo szeroki katalog przedmiotów zastawu rejestrowego pozwala na postawienie tezy, że jest to odrębny rodzaj prawa zastawniczego, obok zastawu zwykłego i hipoteki na nieruchomości (tak J. Mojak, J. Widło, *Sądowy zastaw rejestrowy w systemie praw rzeczowych*, Rej. 1999/4, s. 72; J. Gołaczyński, *Zastaw na rzeczach ruchomych*, Warszawa 2002, s. 213; J. Gołaczyński [w:] J. Gołaczyński, M. Leśniak, *Zastaw rejestrowy i rejestr zastawów. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 27–30, natomiast odmiennie, skłaniając się ku koncepcji zastawu rejestrowego jako podkategorii zastawu zwykłego – J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2003, s. 277; T. Stawewski, M. Tomaszewski, F. Zedler, *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Komentarz*, Warszawa 1997, s. 27; J. Czaja, *Komentarz*

do ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, Gdańsk 1998, s. 21; Z. Świeboda, *Zastaw rejestrowy i rejestr zastawów. Komentarz do ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r.*, Warszawa 1998, s. 10; Ł. Żelechowski, *Zastaw zwykły i rejestrowy na prawach własności przemysłowej*, Warszawa 2011, s. 148).

ROZDZIAŁ 1A

Ustanowienie zastawu rejestrowego

Art. 2. [Powstanie zastawu rejestrowego. Ochrona zastawnika działającego w dobrej wierze]

1. Do ustanowienia zastawu rejestrowego są wymagane umowa o ustanowienie tego zastawu (umowa zastawnicza) między osobą uprawnioną do rozporządzania przedmiotem zastawu (zastawcą) a wierzycielem (zastawnikiem) oraz wpis do rejestru zastawów.
2. Rzeczy obciążone zastawem rejestrowym, a także papiery wartościowe lub inne dokumenty dotyczące praw obciążonych takim zastawem mogą być pozostawione w posiadaniu zastawcy lub osoby trzeciej wskazanej w umowie o ustanowienie zastawu rejestrowego, jeżeli wyraziła ona na to zgodę.
3. Jeżeli zastawca był nieuprawniony do rozporządzania rzeczą, do ochrony zastawnika działającego w dobrej wierze stosuje się odpowiednio przepisy o ochronie nabywcy rzeczy ruchomej w dobrej wierze, a wpis zastawu rejestrowego do rejestru zastawów jest równoznaczny z wydaniem rzeczy.
4. Do ustanowienia zastawu rejestrowego zabezpieczającego wiarygodności z tytułu dłużnych papierów wartościowych emitowanych w serii, zamiast umowy, o której mowa w ust. 1, jest wymagana

umowa zastawnicza między zastawcą i administratorem zastawu, o którym mowa w art. 4 ust. 4.

Ustanowienie zastawu rejestrowego

1. Zastaw rejestrowy – co do zasady – powstaje wyłącznie w drodze umowy i wpisu zastawu do sądowego rejestru zastawów (co do formy umowy zob. uwagi do art. 3 ust. 1, co do treści – uwagi do art. 3 ust. 2 oraz art. 10 i n.). Do ustanowienia tego prawa, podobnie jak przy zastawie zwykłym (posesoryjnym), nie wystarczy zawarcie samej umowy, konieczny jest konstytutywny wpis do rejestru zastawów.
2. W wyniku nowelizacji z 5.09.2008 r., zmieniono treść art. 2 ust. 4. Obecnie także w przypadku zabezpieczenia emisji obligacji oraz innych papierów wartościowych dłużnych emitowanych w serii zastaw powstaje na podstawie umowy (a nie uchwały właściwego organu emitenta) zawartej między zastawcą a administratorem zastawu, o którym mowa w art. 4 ust. 4 (zob. uwaga 28 i n.). Administrator zastawu nie musi być wierzycielem z tytułu dłużnych papierów wartościowych emitowanych w serii. Podstawą ustanowienia zastawu jest także umowa zastawnicza, tyle że zawarta przez zastawcę nie z zastawnikiem, ale administratorem zastawu, który nie musi być wierzycielem (por. art. 4 ust. 4).
3. Do ustanowienia zastawu rejestrowego na **rzeczy** ruchomej wystarczy zawarcie umowy i wpis zastawu do sądowego rejestru zastawów. W szczególności nie jest konieczne wydanie rzeczy zastawnikowi. To, w czym posiadaniu będzie pozostawiony przedmiot zastawu rejestrowego, powinna wyraźnie regulować umowa zastawnicza. W braku tej regulacji należy domniemywać, zgodnie z treścią dyspozytywnego art. 11 ust. 1 pkt 1, że z przedmiotu prawa zastawu ma prawo korzystać (a więc także posiadać go) zastawca.
4. W związku z kategorycznym brzmieniem art. 2 ust. 1, który do ustanowienia sądowego zastawu rejestrowego wymaga **wyłącznie** zawarcia umowy i wpisu do rejestru, powstaje pytanie, czy przez art. 1 ust. 2 należy stosować do ustanowienia zastawu rejestrowego na prawach